

# PELERINAJUL – ELEMENT AL VIETII RELIGIOASE A POLONEZILOR DIN BUCOVINA

MAGDALENA POKRZYŃSKA

## The Pilgrimage – an Element of the Religious Life of the Members of the Polish Community in Bukovina

(Abstract)\*

The pilgrimage movement is an important element of the religious life of members of the Polish community in Bucovina. It arises from the universal human need of renewal and deepening of spiritual life, the need of an experience of mysticism, *sacrum*, spiritual beauty and a sense of community. It is a manifestation of distance from everyday life (going beyond “here and now”), the dominant lifestyle and temporal values. Pilgrimages of Poles in Bukovina are connected with the tradition of Polish pilgrimage (especially to the shrine in Jasna Góra). The festivals of the patrons of churches located in Bucovina are an opportunity for the inhabitants of the region to pilgrimage. Celebrating these holidays is an opportunity to meet, make friends and maintain contacts within a wider, supra-local and trans-national Catholic community.

**Keywords:** pilgrimage, religiosity, Catholic church in Bucovina, Polish people in Bucovina.

### Pelerinajul ca fenomen cultural

Conform definiției din *Lexiconul de sociologie a religiilor*, pelerinajul este „o călătorie individuală sau de grup într-un loc considerat sfânt de către respectiva tradiție religioasă”<sup>1</sup>. Apare în toate marile religii globale, constituind una din formele de activitate religioasă simbolică. De asemenea și în Biserica Romano-Catolică pelerinajul este una dintre formele vechi, tradiționale, de devoțiune manifestată de credincioși<sup>2</sup>, considerată a fi una dintre formele de religiozitate

\* Traducere: Magdalena Pokrzyńska.

<sup>1</sup> Baniak Józef, *Pielgrzymka* [Pelerinaj], *Leksykon socjologii religii. Zjawiska – badania – teorie* [Lexiconul sociologiei religiei. Fenomene – cercetare – teorii], red. M. Libiszowska-Żółtkowska, J. Mariański, wyd. Verbinum, Warszawa, 2004, pp. 288–291.

<sup>2</sup> M. Wyrwa Andrzej, „*Ad limina apostolorum*. Patron pielgrzymów – św. Jakub Starszy, Apostoł i pielgrzymki do «jeho grobu» w Santiago de Compostela. Szkice do problemu” [„*Ad limina*

*Analele Bucovinei*, XXVII, 1 (54), p. 167–174, Rădăuți – București, 2020

populară<sup>3</sup>, ce nu intră în categoria practicilor obligatorii. Din perspectiva religiozității credincioșilor romano-catolici, pelerinajul este un semn care reflectă condiția umană de *homo viator*, omul pelerin/călător. Ioan Paul al II-lea spunea despre acesta că este simbolul „călătoriei credinciosului pe urmele Mântuitorului”. La baza deciziei de a porni la drum stau credința și cultul, dorința de a fi mai aproape și mai intens (în sensul duratei și al profunzimii experienței) de ceea ce pelerinul consideră că este sfânt și transcendent, este aspirația de a avea contact cu sfera transcendențială. Pelerinajul înseamnă ieșirea din laicitatea cotidiană, ieșirea la marginea lumii care poate fi descrisă de experiența umană, trecerea dincolo de orizont – în sens literal și metaforic.

În studiile sociologice și antropologice privind aspectul social și cultural al vieții umane, religia ocupă unul dintre locurile importante. Marii cercetători care sunt considerați maeștrii în aceste domenii au remarcat importanța acesteia în viața de grup și individuală (Weber, Durkheim, Malinowski, Frazer, Levy-Bruhl, Levi-Strauss ș.a). Însă, interesul pentru pelerinaj ca obiect de analiză a apărut în știință relativ târziu. Primele lucrări dedicate pelerinajelor și sanctuariilor au apărut abia în a doua jumătate a secolului trecut. În anul 1978, a fost publicată una dintre cele mai importante analize ale fenomenului cultural al pelerinajului. Este vorba despre cartea semnată de Victor și Edith Turner, *Image and pilgrimage in Christian Culture*. Autorii acesteia, inspirați de teoria riturilor de trecere, au analizat din punct de vedere antropologic fenomenul pelerinajului. Din această perspectivă, el reprezintă o depășire a pozițiilor structural limitate și a rolurilor sociale asociate care influențează agitația zilnică, plină de griji. În societatea modernă, pelerinajul este o reprezentare a liminalității. Conceptul de liminalitate, introdus de către Arnold van Gennep – în cadrul teoriei acestuia „rites de passages” – reprezintă o stare de tranziție, când statutul omului nu este clar, când acesta se află într-o situație diferită de pozițiile și rolurile sociale trecute sau viitoare (omul în afara structurii sociale). Ideea care a apărut analizând societățile tribale, primitive, se regăsește însă și în cercetările societăților dezvoltate, industriale și postindustriale. Liminalitatea este o caracteristică a fiecărui proces de schimbare în spațiu și timp (de exemplu, migrația), indiferent dacă această schimbare are un caracter individual sau de grup. Manifestările ei pot fi remarcate în migrație<sup>4</sup>, în sport<sup>5</sup> sau în introducerea unor noi modele experimentale, care pe parcursul vieții sociale sunt supuse selecției („verificării”), cum ar fi utopiile, noile sisteme filozofice, ipotezele

*apostolorum*. Patronul pelerinilor – Sf. Iacov cel Bătrân, Apostolul și pelerinajele la «mormântul său» din Santiago de Compostela. Schițe pentru problemă], în „Studia Periegetica”, Wielkopolska Wyższa Szkoła Turystyki i Zarządzania w Poznaniu, vol. 1, 2007, pp. 7–32.

<sup>3</sup> Krzyżak Lesław, „Pielgrzymki w dokumentach i liturgii Kościoła” [Pelerinaje în documentele și liturghia Bisericii], în „Łódzkie Studia Teologiczne”, vol. 23/2, 2014, pp. 93–106.

<sup>4</sup> Mach Zdzisław, *Niechciane miasta: migracja i tożsamość społeczna* [Orașe nedorite: migrație și identitate socială], Kraków, Editura Wydawnictwo Universitas, 1998.

<sup>5</sup> Hervieu-Léger Danièle, *Religia jako pamięć* [Religia ca amintire], Kraków, Editura Zakład Wydawniczy NOMOS, 1999, pp. 87–92.

științifice, programele politice, formele de artă etc.<sup>6</sup> Soții Turner au enumerat o serie întreagă de caracteristici ale pelerinajului, care îl fac similar cu faza liminală a riturilor de trecere<sup>7</sup>, și apreciază că „în creștinism pelerinajul este [...] chintesența liminalității voluntare”<sup>8</sup>; „pelerinajul oferă un traseu structurat, foarte apreciat către lumea liminală, în care idealul se simte real, iar persoana socială întinată poate obține purificare și reînnoire”<sup>9</sup>.

În comunitățile tribale, liminalitatea se manifestă prin separarea fizică a individului (în timpul fazei culminante a ritului de trecere) de comunitate. În societatea occidentală, monahismul și pelerinajele au devenit echivalentul acestei stări de a fi „în afara lumii”. Călugării sunt oameni care își dedică întreaga viață pentru a rezista într-o stare liminală care le permite să iasă „în afara orizontului” lumesc (pelerinaj interior). Pelerinajul este o formă de a experimenta liminalitatea de către laici, este un mod fizic de urmare a căilor mistice. Pelerinajele la sanctuarele cu relicve erau pentru creștinii din Evul Mediu un fel de „substitut al călătoriei către izvoarele și inima credinței”<sup>10</sup>. Din cauza dificultăților călătoriei către *locus sacra* pelerinul atingea un nou nivel al existenței, diferit de experiențele sale zilnice. Pelerinajul e un fel de reînnoire spirituală, un misticism exteriorizat.

În timp ce vechile sisteme de pelerinaj din toate religiile istorice formau un întreg simbiotic cu structura în care acționau, pelerinajele din societatea modernizată (secolul al XX-lea) exprimă valori alternative (în conținut și formă). Pun accentul pe nevoia primară de comunitate (ruperea diversității culturale a pelerinilor), transcendență, sacru, în locul unei structuri sociale birocratice<sup>11</sup>. Este negarea absolutizării ordinii existente aici și acum. Manifestarea poziției care permite să numească *hic et nunc* numai vremelnicia. Prin aceasta, pelerinajul este o călătorie simbolică spre atemporalitate, către eternitate, ordine, către o comuniune mistică.

### Pelerinajul în cultura poloneză

În catolicismul polonez, pelerinajele au îndeplinit întotdeauna funcții importante în viața religioasă (atât individuală, cât și comunitară), erau corelate cu reînnoirea morală și integrarea în mediu (local, profesional etc.), animând atitudinile și comportamentele religioase. De obicei, pelerinajele poloneze erau legate de cultul unei icoane făcătoare de minuni, adeseori a Maicii Domnului (deși nu pot fi omise nici sanctuariile legate de patima Domnului). Trebuie subliniată

<sup>6</sup> Victor Turner, Edith L.B. Turner, *Obraz i pielgrzymka w kulturze chrześcijańskiej* [Pictură și pelerinaj în cultura creștină], Kraków, Editura Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2009, p. 2.

<sup>7</sup> *Ibidem*, p. 31.

<sup>8</sup> *Ibidem*, p. 9.

<sup>9</sup> *Ibidem*, p. 27.

<sup>10</sup> *Ibidem*, p. 4.

<sup>11</sup> *Ibidem*, p. 35.

importanța majoră a cultului Maicii Domnului în cultura poloneză și în religiozitatea tradițională. Pelerinajele la icoanele miraculoase ale Sfintei Fecioare Maria erau foarte răspândite. Pe teritoriul Poloniei existau multe locuri de acest tip (la începutul secolului al XX-lea erau 1 050<sup>12</sup>). Impactul sanctuariilor în societatea poloneză era unul pe scară largă. Pelerinajele se făceau cel mai des la celebrările de hram sau la marile sărbători religioase. Printre cele mai importante locuri de cult sunt: Kalwaria Zebrzydowska, Święta Lipka, Gietrzwałd, Licheń, Piekary Śląskie, Góra Św. Anny. Două dintre cele mai importante sanctuarii poloneze au fost amintite de către Adam Mickiewicz în primele strofe ale epopeii naționale poloneze „Pan Tadeusz”: Ostra Brama din Vilnius și Jasna Góra din Częstochowa. Religiozitatea poloneză se caracterizează prin întrepătrunderea conștiinței religioase cu conștiința națională.

Jasna Góra ocupă un loc central în pelerinajele contemporane din Polonia. Este un loc special pentru cultura poloneză și viața Bisericii poloneze. Deși primele înscrisuri în cronici se referă la pelerinajul din Gliwice, în anul 1626, tradiția pelerinajului la Jasna Góra datează din secolul al XVI-lea. Pelerinii veneau la icoana Maicii Domnului aflată aici, în ciuda războaielor, schimbării granițelor, restricțiilor impuse de invadatori și normelor dominației comuniste. Pelerinajele contemporane sunt legate de această tradiție. Importanța sanctuarului Jasna Góra s-a conturat cu claritate mai ales în perioadele de criză și de renaștere a mișcărilor naționale. La fel a fost și în perioada comunismului, când biserica era un spațiu spiritual alternativ față de ideologia de stat dominantă, Jasna Góra devenind singurul refugiu față de Republica Populară<sup>13</sup>. O adevărată înflorire a pelerinajelor la Jasna Góra a avut loc la sfârșitul anilor '70 și începutul anilor '80, după alegerea ca papă a lui Karol Wojtyła. În fiecare an au loc peste 250 de pelerinaje pe jos, la care participă aproximativ 125 000 de persoane<sup>14</sup>. Pelerinii din zonele cele mai îndepărtate de Częstochowa parcurg pe jos peste 600 de km.

În pelerinajele contemporane din Polonia se poate remarca statornicia funcției strict religioase (căutarea unui contact individual cu Dumnezeu, caracterul contemplativ al călătoriei), însă în comparație cu epoca precedentă se observă scăderea vizibilă a funcției sale sociale, de integrare și formare a culturii<sup>15</sup>. Cercetările referitoare la

<sup>12</sup> Olszewski Daniel, *Polska kultura religijna na przełomie XIX i XX wieku* [Cultura religioasă poloneză la începutul secolului], Warszawa, Editura Instytut Wydawniczy PAX, 1996, p. 180.

<sup>13</sup> Thiret Damien, *Marks czy Maryja? Komuniści i Jasna Góra w apogeum stalinizmu (1950–1956)* [Marx sau Maria? Comuniști și Jasna Góra în culmea stalinismului (1950–1956)], Warszawa, Editura Wydawnictwo Trio, 2002.

<sup>14</sup> Buglewicz Urszula, „Wiedzą po co idą” [Știu pentru ce seduc?], în „Tygodnik Katolicki Niedziela”, vol. 32, 2019, pp. 11–13.

<sup>15</sup> Michalska Marta, „Pielgrzymka jako zjawisko społeczne – przemiany uwarunkowań pieszego pielgrzymowania” [Pelerinajul ca fenomen social – schimbări în condițiile pelerinajului pe jos], în Elżbieta Bilka-Wodecka, Izabela Soljan (ed.), *Geografia na przestrzeni wieków. Tradycja i współczesność* [Geografia de-a lungul secolelor. Tradiție și modernitate], Kraków, Editura Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, 2015, pp. 397–410.

pelerinaje ilustrează transformările care au loc în religiozitate, oferind totodată informații despre starea societății, temerile și anxietățile acesteia<sup>16</sup>.

### Pelerinajele polonezilor din Bucovina

După al Doilea Război Mondial, Bucovina – împărțită în două părți, de nord și de sud, prin noua graniță sovieto-română – a ajuns în sfera de influență a ideologiei comuniste. Acest fapt a avut un impact foarte puternic mai ales asupra vieții spirituale și a activităților religioase a locuitorilor din Bucovina nordică, deși și din România, unde statul încerca să controleze și să-și subordoneze instituțiile religioase ale diferitelor culte<sup>17</sup>, elementul „luptei pentru sufletele oamenilor” este prezent în amintirile despre perioada comunistă.

Se poate vorbi despre un fel de coexistență, un dualism informal al acțiunilor (acțiunile oficiale/publice și acțiunile neoficiale/ascunse) întreprinse de către polonezii din Bucovina în perioada comunistă. Obiceiurile vechi și noi, provenite fie din creștinismul tradițional, fie din ateism, erau într-o relație pe care am numi-o competitivă (deși aceasta este o chestiune mult mai complexă). Întrucât situația religiei romano-catolice din Bucovina nordică era mult mai dificilă decât în România, persoanele care au trăit în regimul bolșevic își amintesc în autobiografiile lor situația lipsei practicilor religioase (adeseori chiar o lipsă totală a religiozității). Prezentând un context mai larg al pelerinajelor contemporane în Bucovina, nu putem omite problema lipsei preotului sau a unei biserici active în apropierea locului de domiciliu. Practic, această problemă nu i-a afectat pe catolicii din România, însă în Bucovina aflată sub ocupația sovietică singura biserică activă unde erau celebrate liturgiile în mod regulat era Biserica „Înălțarea Sfintei Cruci” din Cernăuți, unde au slujit, neobosiți, doi preoți: pr. Józef Jędrzejewski (paroh între anii 1961 și 1970) și pr. Franciszek Krajewski (paroh în perioadele: 1939–1961 și 1970–1990). La această biserică veneau catolicii chiar și din părțile cele mai îndepărtate ale regiunii sau din regiunile învecinate.

În Bucovina sovietică, plecările la biserică erau călătorii solicitante. Le făceau în secret părinții cu copiii (pentru botez, prima sfântă împărtășanie), tinerii miri cu nașii sau reprezentanți ai familiei/vecinilor care trebuiau să se întoarcă având produse sfinte pentru masa de Paște. Nu numai datorită caracterului conspirativ aceste călătorii reprezentau o adevărată provocare. De obicei, presupuneau un efort fizic pentru a străbate o distanță lungă. Existau relativ puține

<sup>16</sup> Marciniak Katarzyna, *Oblicza wielkopolskiego pielgrzymowania. Studium etnologiczne na przykładzie sanktuariów maryjnych* [Fete ale pelerinajului din Polonia Maior. Studiu etnologic al exemplor de sanctuarii dedicate Sfintei Maria], Poznań, Editura Wydawnictwo Naukowe UAM, 2010, p. 297.

<sup>17</sup> Górski Krzysztof, „Relacje państwo-Kościół w Rumunii w latach 1944–1989” [Relațiile biserică-stat în România în anii 1944–1989], în Jarosław Durka (ed.), *Państwo – religia. Instytucje państwowe i obywatele wobec religii w Europie Środkowo-Wschodniej w XX wieku* [Stat – religie. Instituțiile de stat și cetățenii către religia din Europa Centrală și de Est în secolul al XX-lea], vol. II, Kalisz, Editura Katolickie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, 2018, pp. 270–293.

mașini private, iar unele sate nu erau întotdeauna conectate prin mijloace de transport care să asigure drumul comod și ușor până la Cernăuți. Se poate afirma că atât călătoriile credincioșilor la biserică din Cernăuți, cât și vizitele pe teren ale părintelui Krajewski (nu o dată efectuate deghizat, fără aprobarea corespunzătoare a autorităților laice) aveau forma unor pelerinaje – constituiau o călătorie pentru aprofundarea vieții religioase, pentru întâlnirea cu ceea ce este transcendent, o călătorie pe „urmele Mântuirii”, o ieșire din ordinea recunoscută oficial (și din locul și rolul atribuit persoanei respective în cadrul acestora).

După Perestroika, în Bucovina nordică au început să vină preoți din Polonia. Serviciul lor spiritual a dus la renașterea vieții religioase. Credincioșii și-au redobândit bisericile, redându-le funcția lor sacră și „completându-și” viața sacramentală. Multe persoane s-au convertit, renunțând la ateism. Această ieșire a bisericii „din subteran” este foarte vizibilă în practicile referitoare la sărbătorile anuale, la modul de sărbătorire a duminicii, participarea la Sfânta Liturghie sau la alte devoțiuni din timpul săptămânii și în mișcările religioase extinse, printre care se numără și vizitarea sanctuarelor cu diferite ocazii. Pelerinajul la ceremoniile de hram este o tradiție veche a catolicilor din Bucovina, atât în Ucraina, cât și în România. Deși astăzi nu este atât de popular ca în Polonia, acest obicei era practicat și de emigranții din Bucovina, care, după război, s-au stabilit în zona vestică a Poloniei, îndeplinind o importantă funcție în sfera identității colective a bucovinenilor din Polonia<sup>18</sup>. Polonezii care trăiesc astăzi în Bucovina sunt foarte competenți în privința datelor sărbătorilor patronale ale bisericilor catolice din parohiile din regiune. Aceste cunoștințe sunt rezultatul experienței dobândite datorită participării active la hramuri. Unii declară că merg singuri la hram, dar cel mai des la hram se merge în grup. Adeseori, enoriașii se organizează astfel încât oricine dorește să participe la liturghia de hram să poată ajunge la ea, în ciuda dificultăților obiective (distanță, lipsa transportului public, boli etc.). Pelerinajele la hramuri nu sunt importante numai din perspectiva vieții interioare a individului, ci îndeplinesc o funcție integrantă importantă la nivel local și supra-local. După liturghia de hram, gospodarii îi întâmpinau în mod tradițional pe cei veniți cu o gustare. Este vremea întâlnirilor, a socializării, cunoașterii de noi persoane, aprofundării și consolidării legăturilor.

Un fenomen interesant îl constituie și „bisericele fără enoriași” (credincioșii le-au părăsit în urma războiului și a emigrației postbelice). În unele din clădirile care au supraviețuit și care au fost recuperate de către Biserică după 1989, cu toate că în localitatea respectivă nu locuiește nicio persoană romano-catolică, totuși catolicii din împrejurimi organizează ceremonii de hram (de exemplu, în Biserica „Adormirea Maicii Domnului” din Budyniec, Ucraina).

Un loc aparte printre sanctuarele din Bucovina îl ocupă Basilica „Adormirea Maicii Domnului” din Cacica. Cel mai probabil în anul 1810, parohul de atunci,

<sup>18</sup> Seul Sabina, „Religijność i wiara Górali czadeckich zamieszkałych w Polsce na terenie gminy Brzeźnica” [Religia și credința muntenilor Chadec cu domiciliul în Polonia, în comuna Brzeźnica], în *În lumea relațiilor polono-române. Materialele simpozionului*, Suceava, Uniunea Polonezilor din România, 2005, p. 72.

preotul Jakub Bogdanowicz, a adus aici copii ale icoanei Maicii Domnului de la Jasna Góra. Cacica a devenit repede un centru al cultului marian<sup>19</sup>. Cu siguranță, nu fără importanță era faptul că o mare parte a locuitorilor din Cacica erau mineri din Polonia, cărora le era binecunoscută tradiția pelerinajului la icoana miraculoasă a Maicii Domnului din Jasna Góra. Hramul din Cacica, sărbătorit la 15 august, este unul dintre cele mai importante „puncte” din calendarul tradițiilor și obiceiurilor anuale ale polonezilor din Bucovina sudică. Această sărbătoare este asociată în mod tradițional cu pelerinajul la Cacica. Acesta a fost practicat chiar și în vremurile dificile din comunism. Sanctuarul de la Cacica și obiceiul de pelerinaj la acesta sunt cunoscute și polonezilor care locuiesc în Bucovina nordică. Aceștia îl cunosc din amintirile părinților și ale bunicii (din perioada antebelică). Unii cunosc acest obicei din proprie experiență. Pelerinajele pe jos la Cacica din partea ucraineană a Bucovinei au fost organizate în prima jumătate a anilor '90 din secolul trecut de către preoții Marek Chociey și Stanisław Irysik, misionari din Polonia, care slujeau în Bucovina în prima perioadă după schimbările politice. Până astăzi ele sunt vii în amintirea participanților. Ele sunt experiențe de neuitat nu numai datorită posibilității bruște de a-și manifesta nevoile spirituale după o perioadă de letargie, dar sunt și rezultatul caracterului spontan al acestei călătorii, o adevărată căutare a drumului bun (în sens literal), nu o dată rătăcind, asociată cu dificultățile reale ale drumetiei pe terenuri accidentate, prin pădurile bucovinene dese și prin câmpurile fostelor colhozuri. În plus, nu trebuie uitat faptul că pentru mulți participanți era prima escapadă în străinătate din viața lor. Această parte materială a pelerinajului – cu sacrificii și dificultăți fizice, cu renunțarea la viața cotidiană sigură, cunoscută și în mare parte previzibilă – a fost însoțită de experiențe spirituale greu de uitat: manifestarea publică a credinței și experiența comuniunii, întâlnirile cu catolicii și polonezii din România. Aceste tipuri de acțiuni și experiențe le erau anterior complet străine și inaccesibile. Această călătorie a fost o adevărată transformare, o rupere spirituală de atmosfera comunistă, ateistă, ce dura de șaiszeci de ani. Era negarea a tot ceea ce propunea sistemul secularizat, era manifestarea unor cu totul alte valori. Totodată, pelerinajul la hramul din Cacica reprezintă o trăire puternică din punct de vedere personal.

Pelerinajul bucovinean are aceleași caracteristici ca și alte pelerinaje, și anume: detașarea de activitățile de zi cu zi, părăsirea casei, drumul, călătoria adeseori dificilă, caracterul penitențial al acestei acțiuni (sacrificii făcute într-o anume intenție), comunitatea. Aceste experiențe exprimă caracterul liminoid al acestei practici. Lipsa de grijă pentru asigurarea nevoilor fizice de bază, scăderea statutului social țin de canonul practicilor de pelerinaj care permit abandonarea lumii și ies în întâmpinarea sacrului. De exemplu, încă în anii □80 din secolul al XX-lea, în noaptea de 14 spre 15 august în Cacica se dormea pe pardoseala bisericii. Acum acest lucru nu mai este practicat, însă o parte dintre credincioși veghează toată noaptea afară, în fața bisericii, iar mulți pelerini postesc.

<sup>19</sup> Pentru detalii vezi: [www.sanctuarcacica.ro](http://www.sanctuarcacica.ro).

Caracterul neobișnuit al pelerinajelor bucovinene poate fi remarcat și în încercarea de a întâlni miraculosul. Printre polonezii din Bucovina este cunoscută legenda legată de apariția Maicii Domnului la Cacica și despre proprietățile miraculoase ale apei din izvorul de acolo. Adeseori, pelerinajul la Cacica este însoțit de speranța obținerii de binecuvântări prin mijlocirea Maicii Domnului. Pelerinii beau apă de la izvor, o iau cu ei acasă, se spală cu ea, ceea ce poate fi interpretat în contextul credinței ca factor constitutiv al culturii.

În plus, pelerinajul la hram are și un aspect ludic. Acesta se manifestă prin prezența obiceiului de distracție cu ocazia sărbătorilor religioase, obicei care datează din Evul Mediu. Funcția de distracție, de petrecere veselă comună este îndeplinită de ospitalitatea de după Sfânta Liturghie. În funcție de posibilitățile parohiei respective, de numărul enoriașilor și de infrastructură, ea are loc lângă biserică, în piață sau în casa parohială, adeseori fiind transferată în casele private, unde sunt primiți membrii familiei sau cunoștințele venite la hram. De hram, la Cacica vine bâlciul, sunt diferite tarabe și orașelul devine vesel.

Se pot observa transformările care au loc și care sunt legate de procesele mai largi de modernizare socială. Pe vremuri, în Bucovina se mergea în pelerinaj pe jos, cei din localitățile mai îndepărtate veneau cu căruța la care înhămau un cal, sau veneau parțial pe jos, parțial cu trenul. Acum, multe persoane merg cu mașina, iar la pelerinajele organizate din localitățile mai îndepărtate se merge cu autocarul. Se schimbă și bisericile și împrejurimile acestora. Enoriașii se străduiesc să organizeze spațiul în așa fel încât acesta să fie un loc confortabil de sărbătorire în comun, în afara zidurilor bisericii.

## Concluzii

Tradiția pelerinajului este adânc înrădăcinată în cultura poloneză. Chiar și polonezii care trăiesc în afara granițelor continuă această tradiție. Călătoresc individual sau în grup, iar scopul pelerinajului este să ajungă la sanctuarul sau biserica unde se sărbătorește hramul. În Bucovina, cel mai cunoscut loc de pelerinaj este sanctuarul din Cacica. Acesta este numit uneori Częstochowa bucovineană, referindu-se la tradiția poloneză a pelerinajului la Jasna Góra. Popularitatea pelerinajului în cultura polonezilor din Bucovina nu poate fi interpretată doar ca o continuare lipsită de reflecție a acestui obicei. Cunoașterea mai profundă a lumii „oamenilor în călătorie”, a pelerinilor pe traseele bucovinene duce la concluzia că, la fel cum se întâmpla cu secole în urmă, tot așa și astăzi, pentru polonezii care locuiesc în Bucovina contemporană, pelerinajul are o dimensiune religioasă. El reprezintă manifestarea unei trăsături umane universale, care constă în nevoia de transcendență, ordine, creare și trăire a relațiilor proprii în ordinea cosmică, o viziune mistică despre sine, viața proprie și relațiile interpersonale. Pelerinajul este o activitate fizică, o deplasare reală în spațiul fizic, însă, în conștiința pelerinului, pornirea la drum în pelerinaj înseamnă abandonarea vieții cotidiene pentru a se apropia spiritual de sacrul atemporal.